

Eşitsizliğin Görünmeyen Yüzü: Yaşlı Bakımı Politikalarına Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış

Mert Ersözlü

Öğr. Gör., Düzce Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, Sağlık ve Bakım Hizmetleri Bölümü
Adres: Düzce Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, Sağlık ve Bakım Hizmetleri Bölümü, Düzce, Türkiye
E-Posta: mertersozerlu@duzce.edu.tr

Geliş Tarihi: 8 Ağustos 2023; Kabul Tarihi: 5 Eylül 2023

Doi: 10.5281/zenodo.10204987

Künye: Ersözlü, M. (2023). Eşitsizliğin Görünmeyen Yüzü: Yaşlı Bakımı Politikalarına Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 7(1), 23-25.

<https://orcid.org/0000-0003-1763-5355>

Özgün Adı: Türkiye'de Bakım Politikalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Değerlendirilmesi

Yazar: Banu Liman

Yayınevi: Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları
1. Basım ISBN: 978-625-6936-01-0

Original Title: An Evaluation of Care Policies in Türkiye from a Gender Perspective

Author: Banu Liman

Publisher: Senex Association for Aging Studies
1st Edition ISBN: 978-625-6936-01-0

Giriş

Yaşlanma çalışmalarında politika belgesi, ilgili hükümetlerin, yerel yönetimlerin, resmi ve özel kurumların bu alan üzerindeki araştırmaları teşvik etmek için oluşturdukları belgeler olarak tanımlanabilir. Politika belgelerinde, yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili, bakım, finansman, mevcut durum ve gelecekteki uygulanması önerilen stratejiler gibi farklı konular ele alınabilir. Alandaki politika belgeleri, yaşlanma süreçleriyle ilgilenen araştırmacılar, kurumlar ve şirketler için yol gösterici olabilir ve yaşlanma alanındaki çalışmaların koordinasyonunu ve ilerlemesini teşvik edebilir. Bu bağlamda Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları yaşlanma politikaları bağlamında, hükümetlerin, yerel yönetimlerin ve sektörde faaliyet gösteren kuruluşların bu alanda farkındalık seviyesini yükseltmek için 2022 yılından itibaren politika belgeleri yayınlamaktadır. Bu makalede 2023 yılında Senex Yaşlanma Derneği Yayınları tarafından yayınlanan ve Banu Liman tarafından kaleme alınan "Türkiye'de Bakım Politikalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Değerlendirilmesi" baş-

lıklı politika belgesi incelenmiştir.

Değerlendirme

Cinsiyet rolleri ve normları, yaşlı bakımı ve yaşlılık deneyimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Kadınların yaşlılık deneyimleri ise önemli ölçüde yaşamları boyunca maruz kaldıkları sınıfsal eşitsizlikler ve cinsiyetçi ilişkilerden etkilenmektedir (Kocabaş, 2019). Bu ilişkilere kalıplaşmış ön yargıların eklenmesi ise yaşlı kadınların olumsuz deneyimlerinin daha katmerli hale gelmesine neden olabilmektedir. Bu noktada hem cinsiyete dayalı iş bölümü hem de ön yargılar ev ve bakım işleri sorumluluğunu kadına yükleyebilmektedir. Demografik göstergelerle birlikte küresel olarak yaşlı nüfusun artması, kadının iş yaşamında daha etkin roller üstlenmesiyle derinleşmeye başlayan ihtiyaç duyduğunda yaşlıya kim bakım sağlamalı? Sorusunu tartışmanın önemi gün geçtikçe artmaktadır. Liman (2023) bu çalışması ile meseleye Türkiye'de bakım politikaları ve toplumsal cinsiyet perspektifinden bir açılım sağlama girişimindedir.

Yazar çalışmasına, Türkiye'deki demografik göstergelerin artık yaşlı bir toplum olması gerçeğinin Türkiye'de bakım politikalarını ve uygulamalarını nasıl dönüştürdüğünü değerlendirmiştir. Bu dönüşümü değerlendirirken konuyu toplumsal cinsiyet perspektifinden ele almıştır. Bu bağlamda kadınların hem bakım alan hem de bakım veren olma durumuna göre içinde buldukları koşulları formel ve enformel bakım hizmetleri çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda yazının temel gayesi, bakım sürecinde kadınlar ne tür eşitsizliklerle karşılaşılıyorlar? (ss.2) Sorusu odağında bakım politikalarına toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek için yaklaşım önerileri sunmaktadır.

Liman (2023) ilerleyen bölümlerde Türkiye'de yaşlılara sunulan formel bakım hizmetlerini ele almıştır. Bunu yaparken 1980'li yıllarda başlayan refah devletlerinin gelişim süreçlerini referans noktası olarak belirleyerek devletin ve özel sektörün rolünü göz ardı etmemiştir. Bu çerçevede bakım hizmetlerini sağlık, sosyal ve finansal bakım şeklinde birbiriyle bağlantılı üç ayrı kulvarda ele almıştır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından sağlanan bakım hizmetleri ve Türkiye'deki durumu istatistiklerle ortaya koyması konunun önemini vurgulama noktasında önemli olarak değerlendirilmektedir. Buna ek olarak yaşlı bakım hizmetlerinde belediyeleri de aktör olarak meseleye dâhil etmesi de önemli bir noktadır. Çünkü küresel düzeyde yetkilerin merkezi hükümetlerden yerele doğru devri yaşlılık alanında yapısal hale gelen eşitsizliklerin çözümü için geliştirilen önemli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır (Arun & Holdsworth, 2018). Bu durum yerel yönetimlere hem eşitsizlikleri çözüme hem de yaşlılık ile ilgili konularda daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Ancak yazar belediyelerin bu hizmetler için detaylı olarak verileri toplayıp saklamaması noktasında önemli bir eleştiri getirerek var olan bir eksikliği vurgulamaktadır.

Metin bir sonraki bölümde ise merceğin açısını daraltarak mevcut yapıyı toplumsal cinsiyet açısından değerlendirmiştir. Bu bağlamda, yazar bazı tespitlere yer vermektedir. Bunlardan biri, Alzheimer hastalığı gibi hastalıkların, kadınları erkeklere göre daha fazla etkilediği ve kadınların sağlık hizmetlerine daha fazla ihtiyaç duyduğudur. Bir diğer dikkat çekici tespit ise sosyal bakım bağlamındadır. Yazar özellikle yalnız yaşayan yaşlı kadınlara

vurgu yapmaktadır. Yalnız yaşayan kadınların sayısının erkeklerden oldukça fazla olduğu ve buna rağmen huzurevlerinde kalan yaşlı kadınların oranının erkeklerden az olduğunu vurgulamaktadır (ss.6). Bu durumun nedenini ise toplumun ataerkil yapısının yaşlı kadınların yaşam seyrine etkilerinin bir sonucu olarak tartışmaya açmıştır.

Genel olarak bakıldığında Türkiye'de yaşlı bakımının paydaşları devlet, aile ve özel kurumlardır. Bakım konusunda ana sorumluluğun kadınlara yüklenmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, iş yaşamında daha düşük düzeyde istihdam edilmeleri ve düşük ücretler alarak aile içi ve ev dışı bakım yükünü üstlenmeleri nedeniyle çifte yük altında kalabilmektedirler. Metinde, toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, formel bakım hizmetlerinde kadınların daha fazla istihdam edildiği, ancak ücret eşitsizliğinin mevcut olduğu ve kadınların daha düşük ücretler aldığı belirtilmektedir. Ayrıca enformel bakım hizmetlerinde kadınların göçmen bakım işçileri olarak düşük ücretlerle ve sosyal güvencesiz çalıştığına dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin yaşlanan nüfusu ve bakım ihtiyacı olan yaşlı sayısının artmasıyla mevcut politikaların gelecekte yeni eşitsizlikler ve sorunlar yaratabileceği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, yeni bir bakım modeline olan ihtiyaç dile getirilmektedir. Bu bağlamda yazar, Joan Tronto ve diğer feminist düşünürlerin önerdiği gibi, birlikte gözetme (caring with) aşamasının daha fazla önemsenmesi ve demokratik bir bakım anlayışının geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Metinde, Kuzey Avrupa ülkelerinin yaşlı bakım politikalarının Türkiye için örnek alınabilecek modeller olduğu ifade edilmektedir. Bu ülkelerdeki kamunun aktif rolü, uzun süreli bakım programlarına olan yatırımlar ve bakım süreçlerinin denetim altında olması gibi uygulamalar, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından başarılı örnekler olarak gösterilmektedir. Ancak farklı ülkelere örnekler alınırken her ülkenin demografik, kültürel, ekonomik ve sosyal yapısının farklı olabileceği unutulmamalıdır.

Sonuç

Yaşlılık ve yaşlanma alanında politika belgeleri yaşlılığın topluma olumlu katkılarını fark edebilmek ve toplumda yaşlı nüfusa yönelik politikaların eksik/aksayan yönlerini tespit edebilmek için

dan önemli bir yer tutmaktadır. Liman (2023) bu çalışması ile Türkiye’de yaşlı nüfusa sunulan politikaların toplumsal cinsiyet perspektifinden nasıl okunabileceğini, eksik ve aksayan yönlerin neler olabileceğini ortaya koyma ve öneriler getirme çabası içindedir. Sonuç olarak, Türkiye’de yaşlı bakımı politikalarının toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kadınların daha fazla yük taşıdığı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin mevcut olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yazar 4 temel öneriyle çalışmasını noktalamaktadır. Bunlar;

1. Bakım veren ailelerin ve özellikle de aile içerisindeki kadınların hem finansal hem de psikolojik olarak bakım verme ile alma süreçlerinde desteklenmesi,

2. Formel evde bakım hizmetlerinin kapsamının genişletilmesi ve aile içi bakım yükünün azaltılması,

3. Bakım verenlerin yetkinliklerini arttırmaya yönelik eğitimlerin sıklaştırılması,

4. Bakım alanında kayıt dışı göçmen istihdamının önüne geçilerek çalışma koşullarını düzenleyen yeni düzenlemelerin yapılması (ss.11).

önerilmektedir. Bu öneriler kapsayıcı ve sürdürülebilir olmanın yanında kadınlara yönelik daha eşitlikçi, demokratik bir bakım modeline geçiş için gereklidir.

Kaynakça

Arun, Ö. & Holdsworth, J.K. (2018). Generational Care and Support Mechanisms in Turkey: Identifying at Risk Populations. In *Research on Family Structures in Turkey: Advanced Statistical Analysis*, 2018. The General Directorate of Family and Social Services: Ankara

Kocabaş, Y., P. (2019). Feminist yaşlılık çalışmalarına bir bakış: kocakarılığı kucaklamak. *Birikim Dergisi*, 363, 84-95.

Liman, B., (2023). *Türkiye’de Bakım Politikalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Değerlendirmesi*. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.